

COMMENTAAR OP EEN PAAR PLAATJESZWAMMENVONDSTEN

C. Bas, Rijksherbarium, Postbus 9514, 2300 RA Leiden

Some remarkable finds of the foray in eastern Groningen are described. *Leucoagaricus melanotrichus* var. *fuligineobrunneus* is new for the Netherlands and differs from var. *melanotrichus* in smaller fruitbodies, the paler colours on the pileus, and the annulus without a dark margin. *Lepista ovispora*, with a pileus resembling *Clitocybe gibba* but without papilla, is microscopically characterized by ellipsoid to oblong slightly warted spores. Both *Lactarius fluens* and *L. blennius* were found on sandy clay. *Lactarius fluens* was only known from pure clay. *Entoloma fuscomarginatum*, a species of subgenus *Trichopilus*, close to *E. elodes*, is easily recognized by the dark coloured lamella edge. In the Netherlands it is known from the northern part only. Finally the presumed rarity of some species, known from literature, is discussed.

Gezien het grote aantal waargenomen soorten gedurende de zo succesvolle werkweek in Vlagtwedde is het haast onbegonnen werk om ze te becommentariëren. Zelfs als ik mij zou beperken tot de zeldzame soorten. Mijn keus is daarom beperkt en subjectief.

Met enige verbazing aanschouwden we de paddestoelenrijkdom van het bosje op een oude stortplaats bij Muntendam met de intrigerende naam 'Egypteneinde'. Onder de loofbomen (veel essen), had zich een dikke, veerkrachtige, voedselrijke humuslaag gevormd. Op één plek groeide in bundeltjes bijeen een flink aantal kleine fragiele parasolzwammetjes die niemand herkende (zie fig. 1). Het hoedcentrum was bleek grijsbruin met hier en daar een roze tintje en de niet-gevoorde hoedrand bijna wit. Onder de loep was het centrum een beetje viltig tot heel zwak fijnschubbig. De lichtbeige getinte lamellen hadden een fijnvlokkig randje en de witte steel een smal, vergankelijk, wit, ietwat vliezig ringetje. Bij microscopisch onderzoek bleken de iets dikwandige sporen ($6,0-7,0 \times 3,5-4,5 \mu\text{m}$) zonder kiempore een metachromatische endospore (roze kleurend in het blauw gekleurde cresylblauw) te hebben en de cheilocystiden ($30-60 \times 9-16(-26) \mu\text{m}$) vaak zeer onregelmatig van vorm te zijn. Tenslotte bleek de hoedhuid bij het centrum uit dooreengeweven hyfen met $9-16 \mu\text{m}$ wijde eindcellen met grijsbruin intracellulair pigment te bestaan.

Met deze kenmerken denk je dan wel een bevredigende determinatie te kunnen verrichten. Met Moser (1983) kom je op de genera *Leucoagaricus* en *Sericeomyces* uit, maar onze soort is bij die auteur daar zeker niet te vinden. Interessanter is de '*Lepiota*'-sleutel van Bon (1981). Ook daar kom je op *Leucoagaricus* uit, maar *Sericeomyces* is bij Bon een subgenus daarvan. Op grond van de structuur van de hoedhuid (geen cutis, d.w.z. niet bestaand uit horizontaal verlopen- de hyfen; zie fig. 1) moet je dan naar subgenus *Leucoagaricus* en daar is eigenlijk

maar één keus, *L. melanotrichus* var. *fuligineobrunneus* Bon & Boiff., een variëteit die zich van var. *melanotrichus* onderscheidt door kleinere vruchtlichamen, lichter gekleurde hoed en ringetje zonder donkere rand. *Leucoagaricus melanotrichus* var. *melanotrichus* werd eerder met twee vondsten uit ons land gemeld door Kuypers en Schreurs (1983) en is sindsdien herhaaldelijk gevonden. Een monster van de Groningse vondst gaat naar Bon. Als diens determinatie onverhoopt anders uitvalt volgt een bericht in Coolia.

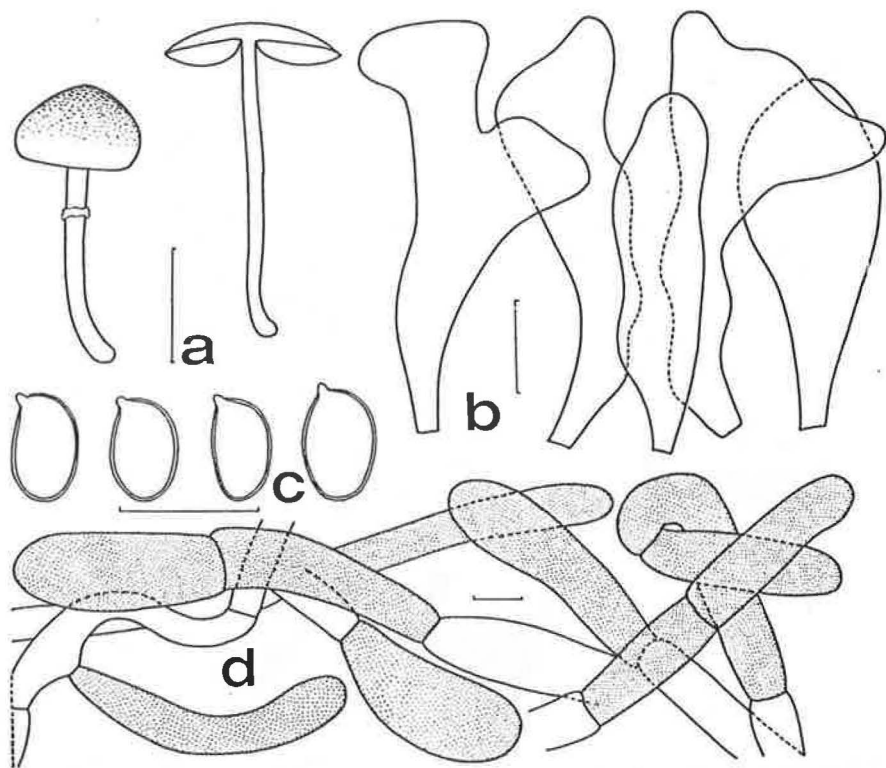

Fig. 1. *Leucoagaricus melanotrichus* var. *fuligineobrunneus*: a. vruchtlichamen; b. cheilocystiden; c. sporen; d. hoedhuid (maatbalkje 1 cm resp. 10 µm).

• Een andere verrassende ontmoeting was die met *Lepista ovispora* (J. Lange) Gulden (zie fig. 2). Reeds de eerste dag toonde Roeland Sullock Enzlin materiaal van een al bekende vindplaats bij de Baggerputten onder Slochteren. Op 19 oktober liepen we, bijna letterlijk, weer tegen deze soort op in de Veenbouwten bij Bellingwolde. In een rommelbosje op een oude stortplaats stond een hele heksenkring van grote bundels van deze paddestoel.

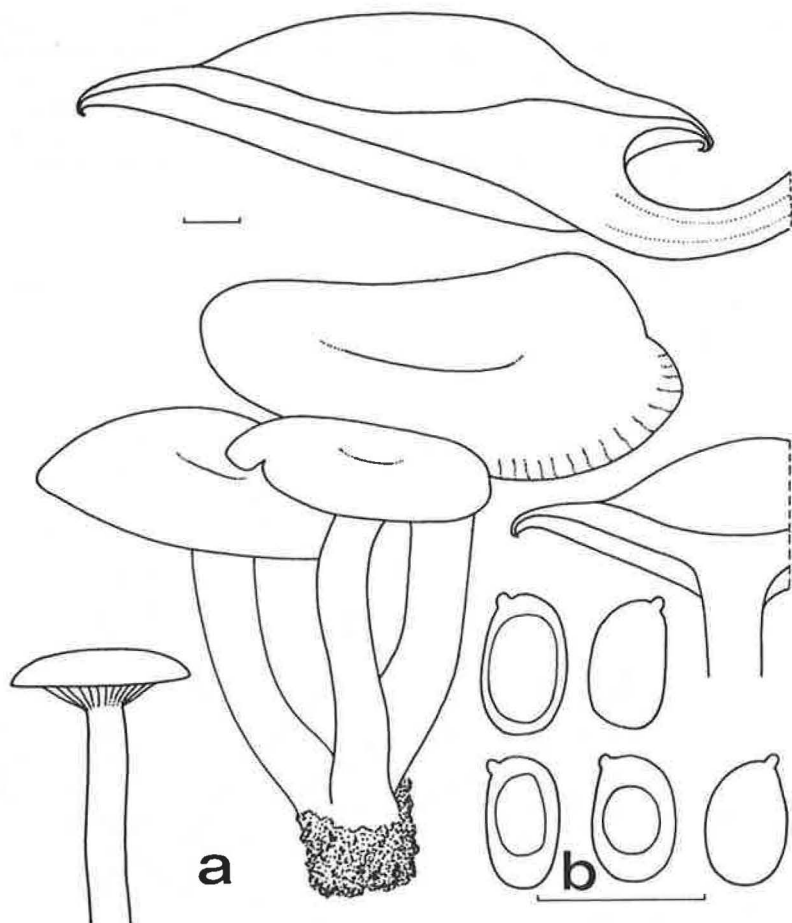

Fig. 2. *Lepista ovispora*: a. vruchtlichamen; b. sporen (maatbalkje 1 cm resp. 10 μ m).

Op het eerste gezicht lijkt hij een beetje op *Lyophyllum decastes* (Fr.: Fr.) Sing., de Bruine bundelridderzwam, maar bij nader inzien wijkt hij daar vrij sterk vanaf door de droge, licht beige-okker tot warm lichtrossig okkerbruine hoed zonder een zweem van grijs, het wat berijpte hoedoppervlak (vooral bij de smalle iets ingerolde hoedrand) en de radiaire ribbels die bij ouder worden ontstaan tot zo'n 6 à 10 mm van de hoedrand. Eigenlijk lijkt de hoed van boven gezien vrij veel op die van *Clitocybe gibba* (Pers.: Fr.) Kumm., de Slanke trechterzwam, maar dan zonder papil en aanzienlijk groter. De dicht opeenstaande kort-aflopende lamellen zijn vrij donker crèmekleurig. Microscopisch onderscheidt deze soort zich van het *L.*

decastes-complex door de 6,5-7,5 x 3,5-4,5 µm grote sporen die ellipsoïd tot langwerpig van vorm zijn in plaats van rond. Deze soort werd door Lange (1930) beschreven als variëteit van de Bruine bundelridderzwam (als *Clitocybe aggregata* var. *ovispora*). Maar Gulden (1984) toonde aan dat de basidiën geen siderofiele granulatie hebben (dit is een korreling die zichtbaar wordt door kleuring met een oplossing van ijzer en acetokarmijnzuur) hebben, de sporen fijne wratjes dragen en dat het sporenstof, in voldoende dikke laag, rossig is. Helaas zijn de wratjes ook na kleuring met katoenblauw met het lichtmicroscop niet of nauwelijks te zien.

Ik heb van de Groningse vondst vijf exemplaren te sporuleren gelegd en niet één sporée verkregen. Gulden (1984) schrijft dat dat alleen onder koele omstandigheden lukt. In verband met de bewerking van *Lepista* voor de Flora agaricina neerlandica is het heel plezierig nu een bijna volledig gedocumenteerde collectie van deze soort te hebben.

Even buiten Vlagtwedde loopt parallel aan de grote weg naar het noorden een oude beukenlaan op zandig-kleijige bodem. Het aardige was dat ik daar zowel *Lactarius blennius* Fr. als *L. fluens* Boud. aantrof, terwijl ik de laatste alleen ken van zware kleibodem. Aan verschillende deelnemers liet ik de collectie van de laatste soort zien en de meeste noemden deze zonder aarzelen *L. blennius*. Reijnders (1989a en b) heeft al vrij uitgebreid over het verschil tussen deze twee soorten geschreven. Kleurverschillen van de hoed hebben nauwelijks iets te betekenen door de grote variabiliteit van beide. Maar *L. blennius* heeft bijna witte lamellen die bij druk grauwigroen verkleuren en *L. fluens* vrij donker crèmekleurige lamellen die langzaam bruin verkleuren na kneuzing. Nog duidelijker is het verschil in de kleur van de sporée, bij *L. blennius* vrijwel wit, bij *L. fluens* vrij donker crème. Ik heb ook de hoedhuid vergeleken en vond zoals Reijnders aangeeft bij *L. blennius* een zeer dik (180 µm en meer) ixotrichoderm (waarbij de hyfen rechtop staan of opstijgen en in een gelatineuze laag zijn ingebed) met smalle hyfen (1,8-2,5 µm) en bij *L. fluens* een dunnere (± 50 µm dik) ixocutis (waarbij de hyfen horizontaal liggen en ook door een gelatineuze laag zijn omgeven), met 2,5-5,5 µm brede hyfen. Het onderscheid tussen deze twee soorten hoeft dus geen probleem te zijn, maar we moeten erop bedacht zijn dat *L. fluens* zich niet tot de zware klei beperkt. Overigens zag ik deze soort tijdens de werkweek nog tweemaal in andermans doosjes, maar deze vondsten zijn kennelijk niet als zodanig gerapporteerd.

Een opvallende, zeer zeldzame *Entoloma* werd op de laatste dag door Herman Sieben aangedragen, namelijk *E. fuscomarginatum* P.D. Orton, een soort die zover mij bekend slechts éénmaal in Nederland gevonden was, op Terschelling, en vooral bekend is uit Schotland. Het is een duidelijke vertegenwoordiger van het ondergeslacht *Trichopilus* met zijn *Tricholoma*-achtige habitus, bruine aangedrukt-vezelige hoed en duidelijke cheilocystiden. De soort staat dicht bij *E. elodes* (Fr. : Fr.) Kumm. maar heeft een donkerbruine lamelsnede en groeide niet in het veen, maar (als ik me wel herinner) in een schraal graslandje. Je krijgt de indruk dat *E. fuscomarginatum* vooral een noordelijke soort is. Zou Groningen voor paddestoelen echt iets noordelijks hebben?

Als je de vondstenlijsten doorkijkt wordt wel duidelijk dat er nogal wat frequentie-opgaven in de Standaardlijst (Arnolds, 1984) en het Supplement (Arnolds et al., 1988) bijgesteld moeten worden. *Cortinarius rigens* (Pers.: Fr.) Fr., een redelijk herkenbare *Telamonia* uit de groep van de *Duracini*, met zijn vaalbruine hoed, stijve, wittige, cilindrische, wortelende steel en jodium-geur werd alleen in deze werkweek al driemaal gevonden. Het lijkt dus onwaarschijnlijk dat hij 'zzz' is.

Vreugdevol was dat de Parasietbeurszwam, *Volvariella surrecta* (Knapp) Sing., driemaal werd gevonden, in prachtige exemplaren. Er zijn wat dia's op verschoten! Het blijft een beetje een raadsel waarom deze soort, hoewel zijn gastheer, de Nevelzwam, beslist algemeen is, een voorkeur vertoont voor de IJsselmeerpolders en (naar gebleken is) ook voor Groningen. Overigens een soort die vermoedelijk van 'zz' naar 'z' moet.

En wat te denken van *Marasmius capillipes* Sacc., een prachtig donker-bruin-rood dwergje (hoed 0,5-3 mm!) met draadsteeltje? Sommigen schijnen maar op hun buik in een populierenbosje te hoeven gaan liggen en ze vinden hem (ik echter niet). Ook nu weer tenminste tweemaal gevonden. Vorig jaar in West-Brabant zelfs nog vaker. Misschien moeten we hierbij wel van 'zzz' naar 'z'!

Hier moeten we nu maar stoppen, echter niet zonder op te merken dat Groningen me mycologisch gezien 100 à 200% is meegevalen.

LITERATUUR

- Arnolds, E., 1984. Standaardlijst van Nederlandse macrofungi. Coolia 26 (Supplement).
 Arnolds, E., E. Jansen, P.J. Keizer & M. Veerkamp, 1988. Standaardlijst van Nederlandse macrofungi. Supplement 1.
 Bon, M., 1981. Clé monographique des 'Lepiotes' d'Europe. Docum. mycol. 11(43): 1-77.
 Gulden, G., 1984 ('1983'). Studies in *Lepista* (Fr.) W.G. Smith section *Lepista*. Sydowia 36: 59-74.
 Kuyper, Th.W. & J. Schreurs, 1983. Een nieuwe Parasolzwam voor Nederland. Coolia 26: 74-77.
 Lange, J.E., 1930. Studies in the agarics of Denmark VIII. Dansk bot. Ark. 6 (5): 1-64.
 Moser, M., 1983. Die Röhrlinge und Blätterpilze. 5e Aufl. In H. Gams, Kleine Kryptogamenflora. Band 2b/2.
 Reijnders, A.F.M., 1989a. Over *Lactarius fluens* en enige daarop gelijkende soorten. Coolia 32: 49-53.
 ---, 1989b. *Lactarius fluens*, correcties en aanvullingen. Coolia 32: 88-89.
-